

DIJASORA BOSNE I HERCEGOVINE

Uvod u problematiku iseljavanja

Svaki prisilni (nasilni) odlazak i napuštanje domovine, povezan određenim razlogom i uzrokom, bolan je, pa i traumatski doživljaj. Aspekti su mnogostruki i kompleksnost istih je u višestrukoj direktnoj vezi sa iseljenicima i iseljeništvom prema napuštenoj zemlji, a svi oni naučno još nisu dovoljno objašnjeni.

Riječ dijaspora, sama po sebi ne zvuči milo niti je kao takva posebno omiljena, kako kod domaćeg stanovništva, tako i iseljenika. Ipak, riječ je o istim ljudima koji su djeca, sestre i braća, kćeri i sinovi očeva i majki, kćeri i sinovi domovine i onih u domovini, koji su silom prilika bili prinuđeni da napuste domovinu, privremeno ili stalno. Riječ dakle, nije o stranim ljudima već naprotiv, onim domaćim, istim kao i u domovini, samo što su iz bilo kojih razloga i onih koji ćemo još navesti, promijenili adresu stanovanja.

Dijaspora na starogrčkom označava, rasutost, rasprostranjenost stanovnika jedne zemlje ili regije, a može označavati status manjine, kao što je to slučaj sa nekim vjerskim grupama.

Po nekim statističkim podacima Svjetske banke o migraciji stanovništava u svijetu, ukoliko su oni ispravni, skoro svaki peti stanovnik naše planete nije tamo, gdje je rođen.

Više je razloga zbog čega ljudi napuštaju kućni prag.

Migracija stanovništva je pojam koji označava promjenu mjesta boravka na duži period ili za stalno. Promjena mjesta boravka je često i promjena životnih uslova pojedinca ili grupe, povezana sa promjenom životnih navika, u društvenom, socijalnom i geografskom smislu.

Migracija znači promjenu mjesta boravka iz jedne države u drugu, ali često i sa jednog kontinenta na drugi. Na ovaj način je i došlo do stvaranja novih kvalitativnih pojmova, gdje se može već govoriti o **Svjetskoj ili internacionalnoj migraciji** i stvaranju **multikulturnih društava**. Najčešći oblik migracije je želja za boljim životom i skoro polovinu svih migranata čine žene. Dok je prije bilo primjetljivo 'jug-jug' migraciono kretanje, nakon 2007 ono je preuzelo drugačiju liniju, naime 'jug-sjever', gdje sve više svijeta migrira u Sjeverne zemlje.

Još uvijek su Sjeverna Amerika i Njemačka zemlje u koju se najviše iseljava, na drugoj strani su Meksiko i Rusija zemlje iz kojih se iseljava. U Evropi devedesetih godina prošlog stoljeća, zbog agresije, najveći procenat iseljavanja definitivno pripada Bosni i Hercegovini. Za razliku od ekonomskih razloga iseljavanja, u svijetu je primjećen trend iseljavanja u susjedne zemlje.

Po statističkim podacima (IOM) *International Organization for Migration*, danas čak oko 200 miliona ljudi ne žive u svojoj prvobitnoj domovini, a to je oko 3% svjetske populacije.

„Na međunarodnom nivou, Globalna razvojna mreža, Međunarodna organizacija za migracije i Svjetska banka rade istraživanja o razvojnom uticaju migracije. „Globalna komisija o međunarodnim migracijama” (GCIM) osnovana na inicijativu Generalnog sekretara Ujedinjenih naroda 2003. godine u svom izvještaju iz 2005. godine daje preporuku da bi međunarodne migracije trebale postati sastavni dio nacionalnih, regionalnih i međunarodnih strategija ekonomskog rasta i u razvijenom i u nerazvijenom svijetu.“

Iseljavanje je povezano sa stalnom promjenom mjesta boravka u koju ne spada i privremena promjena istog. Vezivanjem ovih pojmova za **turizam i saobraćaj**, iseljavanje postaje okosnica novih kvalitativnih pojmova savremenog društva i društvenog ‚kretanja’ u punom smislu te riječi, koja sve više podrazumijeva **prostornu ili geografsku pokretljivost** društva.

Pojam internacionalnog iseljavanja označava se kao *Emigracija*, a useljavanja kao *Imigracija*, pri čemu se ne smije gubiti iz vida i pojam „*samo u prolazu*“, što označava kraće zadržavanje, ali ne i trajni ostanak u jednoj državi.

Razlozi pojave iseljavanja i pojave izbjeglica

Faktori koji izazivaju kretanja ove vrste u društvu mogu biti nezaposlenost, politička nestabilnost, siromaštvo, male plaće, strah za egzistenciju, djelovanje razaranja, potresa, vulkana, požara, poplava, klizišta, zagađivanja okoline i svih drugih velikih šteta nastalih prirodnim ili drugim djelovanjima, kao i onih izazvanih najnovijim klimatskim promjenama.

Kao što postoji ekonomska migracija, tj. migracija ili iseljavanje po ekonomskom osnovu, kako bi se kod nas u narodu reklo „trbuhom za kruhom“, gdje prije svega postoji jedna vrsta samoinicijativnog, ipak nevoljnog oblika napuštanja ognjišta, postoje i izvanredni uslovi koji uslovljavaju prisilno napuštanje kućnog praga, gdje se nasilnim putem, dakle za primjenu sile, vrši promjena demografske slike jednog društva i koje nikako nije u vezi sa već spomenutom, ekonomskom stranom.

Ovdje prije svega, spadaju ratovi kao uzroci demografskih promjena u društvu nasilnim putem, genocid, mučenja, silovanja, protjerivanje i progon zbog pripadosti određenoj grupi, na rasnoj, vjerskoj, nacionalnoj, političkoj i svakoj drugoj osnovi, koja nije u skladu sa zakonima i međunarodnom Poveljom o ljudskim pravima, pa ni običajima ratovanja.

Nisu rijetki slučajevi da se izbjeglice nađu bez pripadnosti jednoj državi, što zakonski ne bi smjelo da se dogodi, a ipak se događa. Ta pojava nastaje kao posljedica navedenih razloga, gdje se izbjeglice nađu van granica svojih država, koje nisu u stanju da im pruže zaštitu, a ne vraćaju se u nju, iz straha da će biti progonjeni ili su već to bili.

Ovdje nastaju novi kvalitativni pojmovi **„Izbjeglištva i Izbjeglica“**, radi čije lične zaštite su doneseni mnogi zakoni i konvencije (**Ženevska konvencija iz 1951.** godine o izbjeglicama. **Konvencija o statusu izbjeglica iz 1951. g.** je osnovni pravni dokument o tome ko je izbjeglica, koja su njihova prava, a koje su pravne obaveze zemalja potpisnica konvencije. Od 2001. godine, **20. juni je proglašen Danom izbjeglica**).

Zabilježeno je, da se na geografskim prostorima, prije ili u toku stvaranja kriznih žarišta, pojavljuju **dvije vrste izbjeglica** sa kojima se svijet sve više suočava, a to su migracije slojeva onih, „**stvarno siromašnih i u bijegu**“ i onih koje slobodno možemo nazvati „**elitom i ekspertima**“, a uključuju određeni imućniji i visokoobrazovaniji profili i kadar.

U svijetu je poznato, dok izbjeglice stvarno i dobiju status da su izbjeglice, oni se tretiraju kao azilanti ili oni koji traže azil. Ukoliko im se status potvrdi i prizna, dobivaju politički azil koji im omogućava dobijanje putničkih isprava za izbjeglice čime stiču pravo zadržavanja i ostanka u jednoj državi, ali i pravo na rad. O tome, kako je stvarno stanje u određenim državama, stoji u nekim od godišnjih *Amnesty International* izvještaja.

Zbog sve većeg problema izbjeglica, Ženevskom konvencijom je stvoren i dat mandat Visokog komesarijata za izbjeglice pri UN (**UNHCR**), čija je osnovna misija, zaštita istih.

Da problem nije samo lokalnog karaktera pokazuje, ne samo veliki broj izbjeglica nastao zbog ratnih sukoba, već sve veći broj izbjeglih zbog klimatskih promjena, ali kao i najnoviji talas nevjerovatnih razmjera, kao ovaj uzrokovan potresom na Haitiju.

Popis kriznih žarišta je iz godine u godinu sve duži, pa se na krize u Sudanu, (Darfuru), Čadu, Etiopiji, Jemenu, kasnije Iraku, Avganistanu, Pakistanu, nadovezuju nove, kao ova u Somaliji ili na Haitiju.

Migraciona politika

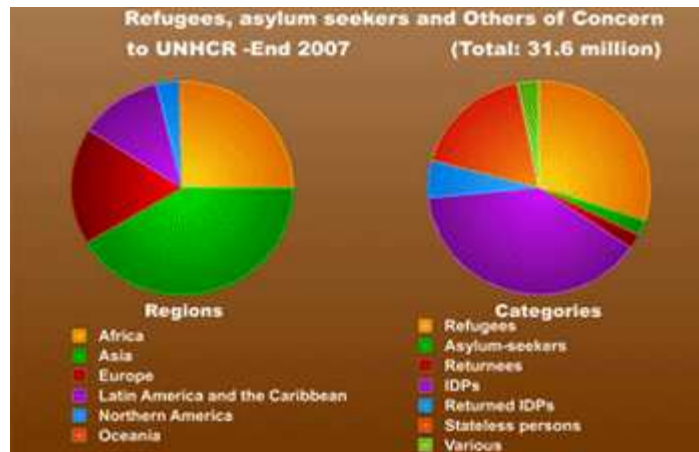
Nabrojana kretanja u svijetu, pred države i njihova politička vodstva pogođena kretanjem masa ovalikih razmjera, postavljaju ogroman politički i općenito, sve društveni izazov. Ovdje bih zbog ‚širine‘, izbjegao ulazak u problematiku migracione politike Evropske unije i ‚ograđivanja‘ iste, od sve više narastajućeg problema izbjeglica sa afričkog kontinenta.

Iz razloga smanjivanja ‚životnog prostora‘, onom dijelu koji se smatra ‚domaćim‘ stanovništvom, kretanja širih razmjera direktno pogađaju iste, što se odražava, ogleda i manifestuje u kvaliteti zajedničkog života. Također, života i prilika vlastitih naraštaja, silom prilika uslovljenih i nedostatkom prostora za stanovanje, koje tjeraju cijene u vratolomne visine. Kvaliteta života se ne poboljšava, već i sama trpi, a onda se takvo stanje očituje u tenzijama u sredinama gdje se živi i radi, od dječijih vrtića, škola i mjesta za obrazovanje, do prave borbe za radna mjesta. Rezultati svega rečenog je pojava asimetrične netrpeljivosti, nacionalizma, pa i mržnje. Neredi nisu, također isključeni.

Zbog sve veće ugroženosti i onako ugrožene grupacije kojoj pripadaju, zabilježen je porast suicida upravo kod izbjeglica, azilanata, stranaca, što se jednim dijelom pripisuje, ne gore navedenim primjerima, već traumatskim doživljajima, depresiji i poslijeratnom sindromu.

Dok je 2007. godine broj protjeranih bio 31.6 milion, 2008. godine je silom protjerano 42 miliona stanovnika širom svijeta, od čega je pridodat broj od 15.2 miliona izbjeglica i zabilježen rast od 827.000 onih, koji su odmah zatražili azil.

Kako su migraciona kretanja u novije vrijeme, izazvana opštom ekonomskom krizom uzela maha, čak u 'normalnim' uslovima, godišnje u Evropsku uniju useli 1.5 milion stanovnika i taj broj je iz godine u godinu u porastu, time raste i sve veća potreba, da se ovom, sve izraženijem problemu, počne sistematski prilaziti i na globalnom planu. Ovdje je riječ o **migracionoj politici** većine zemalja koje su direktno suočene sa ovim problemom.

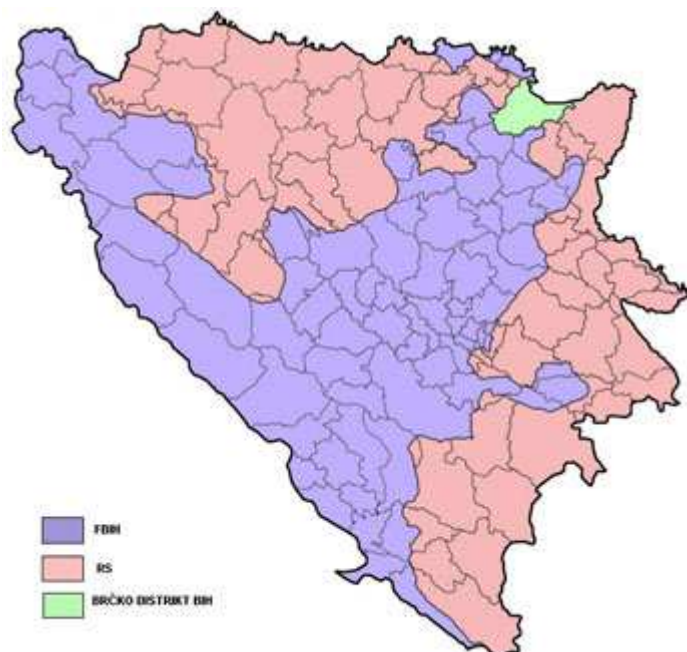
Dok je kod jednih problem potraga za političkim azilom, u drugim zemljama se može govoriti o strancima koji iz bilo kojih razloga dobiju tek pravo boravka i to se pravo može produžavati svake godine, dok se ne steknu prava za dobijanje stalnog boravka ili državljanstva. U prvom redu je riječ o strancima i njihovom boravku zbog svoje stručnosti. Na drugoj strani, veliki problem je za države iz kojih se vrši odliv 'mozgova' tj. stručnog kadra, kojeg zemlje iz kojih dolaze nikada ne mogu da nadoknade. Na žalost, ovaj primarni problem, nije tako bezazlen u odnosu, kako se društvo prema njemu odnosi i kako se na njega općenito gleda.

Kolonizacija se također smatra migracijom stanovništva, ali se koristi u drugom kontekstu.

BOSNA I HERCEGOVINA

UNHCR za Bosnu i Hercegovinu (2010)

Jedno od najvećih talasa izbjeglica sa naših prostora počinje agresijom na suverenu državu Bosnu i Hercegovinu 1992-1995 godine. I danas nisu poznati svi parametri i činjenice, ali se zna, da je tada pokrenut neviđen i ogroman talas iseljavanja nakon Drugog svjetskog rata, koji je odjednom i direktno obuhvatio oko 2 miliona stanovnika BiH. Za razliku od dijasporu bivših generacija, posebno uzimajući u obzir onu ekonomsku, ovog puta se radi, o relativno mladoj populaciji stanovništva, ne starijoj od 40 godina i dobrim dijelom, riječ je svakako o visokoobrazovanim građanima i kadrovima raznih profila. Procjene, o

pričinjenoj šteti državi, samo na ovakav način, nesagledive su, posebno ako se uzme u obzir, da se radi o jednoj maloj državi, sa tako malim brojem stanovnika, kao što je to Bosna i Hercegovina.

Mnogi koji su se htjeli vratiti, vratili su se. Drugi, dok traje vrijeme školovanja njihove djece, kao i trajanja njihovog radnog vijeka, vrijeme njihovog povratka u domovinu još nije na dnevnom redu, ali prihvata i povratak svakog svog građanina, treba da bude razrađen i sa konceptom. Osim toga, država treba sama da inicira na povratak, jer on nije nešto, što se podrazumijeva, pa sa tog aspekta, od strane države, treba da bude na određen način planirano ohrabrivano i nagrađivano. Da je riječ i o direktnom dolasku kapitala, ne treba posebno naglašavati.

Prema podacima Ministarstva za ljudska prava i izbjeglice BiH, u 100 zemalja širom svijeta i danas, 15 godina od Dejtona, boravi još uvijek, više od pola miliona (500.000) osoba i građana BiH, koje su zemlju napustile zbog ratnih dejstava na ovim prostorima.

Prema procjenama Svjetskog saveza dijaspore Bosne i Hercegovine u dijaspori živi više od 1,3 miliona naših građana u skoro svim državama svijeta, što predstavlja jednu trećinu ukupne populacije države, a to za ovako malu državu od nekih 4 miliona stanovnika, nije mali broj. Po zvaničnim podacima, BiH je već izgubila oko 60 000 svojih građana, koji su se ispisali iz njenog državljanstva i uzeli državljanstva drugih država. Ukoliko domaći političari nešto hitno ne preduzmu, taj broj će permanentno biti u porastu.

Prema procjenama Svjetske Banke skoro 37% stanovništva Bosne i Hercegovine živi van njenih granica.

Status raseljenih osoba u BiH trenutno ima oko 39.000 porodica, odnosno 117.000 osoba. U posljednjih 14 godina, smatra se, da je skoro sva zauzeta imovina vraćena predratnim vlasnicima, te je od 450.000 uništenih kuća obnovljeno njih 320.000. Osim toga, procjenjuje se da oko 2.700 osoba živi u kolektivnim smještajima širom BiH. Traže se mogućnosti da se izvrši implantacija trajnih rješenja za oko 7.000 izbjeglica koji se još i danas nalaze u susjednoj Republici Hrvatskoj.

Ovo su trenutno, samo ,izvodi navoda' iz Univerzalnog periodičnog pregleda o stanju ljudskih prava u BiH, sačinjenom krajem 2009. godine.

U izvještaju se kaže i to da je BiH zemlja s najizraženijim izbjegličko-raseljeničkim problemom u Evropi. S priznatim izbjegličkim statusom u našoj zemlji boravi oko 187 osoba, dok je, prema evidenciji Ministarstva sigurnosti BiH, izdato oko 250 izbjegličkih kartona.

Svakako da su brojke u ,na terenu' drugačije i pretpostavlja se, da su one neuporedivo veće, te samo sebi svojstvenim jezikom, jezikom prognanih, govore i potvrđuju svoju goroku sudbinu života u izbjeglištvu, a često je riječ o povratnicima i njihovim još uvijek i nakon toliko godina, nerješanim statusom u svojoj zemlji. Etnička, nacionalna i vjerska, ali i dnevno-politička poigravanja sa sudbinama ljudi, čest su razlog nerješanih pitanja ovih, duboko unesrećenih ljudi na prostoru svojih opština, često mjesta rođenja, a zatim i boravka.

Povratak na svoje, stalna je želja jednih i obaveza drugih, sve sa ciljem da se ova mala napućena zemlja pokrene na putu ka integraciji u Evropsku uniju.

Bosna i Hercegovina ima kompleksnu političku strukturu (2010). To je država koja ima,

smatra se, oko 4 miliona stanovnika, a koja raspolaže sa 13 Ustavnih odredbi, 14 pravnih sistema, 13 ministara na državnom nivou i sa više od 140 različitih ministarstava. Zemlju i nakon više od 15 godina od završetka ratnih dejstava, određuju i definišu etničko-nacionalni principi, odnosi i stranke.

BiH je jedina zemlja u svijetu koja nema svoju **Maticu iseljnika, zbog neizglasanog zakona o dijaspori**. Van BiH već postoji krovna organizacija dijaspore BiH pod nazivom **Svjetski savez dijaspore Bosne i Hercegovine**. Osim ove organizacije, postoje brojne druge organizacije i udruženja, ali i pojedinačne vrijedne inicijative, koje se neovisno jedne od drugih, bave istom problematikom, a koje se tiču poboljšavanja uslova života građana, dijaspore u sredinama u kojima žive i gdje se u potpunosti i opravdano osjećaju, zapostavljene i napuštene 'od matične države, od domovine i konkretnije, od institucija u kojima na kraju sjede konkretno zaduženi ljudi, sa konkretnim imenima i prezimenima.

Kronično pitanje nepostojanje škola na bosanskom jeziku, dopunskih škola, ali i pitanja o priznavanju diploma stečenih u inostranstvu, posebno zapošljavanja kadrova koji su zainteresovani da rade u domovini, iako prekvalifikovani, ne mogu da nađu zaposlenje. Tu spadaju pitanja informisanja, pomanjkanje, djelomični ili totalni izostanak TV programa, problematika dvojnog državljanstva, te posebno izraženog problema glasanja, uslovi, način, dokumentacija i isprave koje vani svi nemaju pri ruci. Tako nedovoljna obostrana priprema rezultira slabim odazivom, kao na zadnjem glasanju, gdje je procenat iznosio žalosnih 2%. Nije teško pogoditi, na čiju štetu.

Osim toga postoje i određeni problemi, tehničke i političke prirode, od kojih treba naglasiti otvoreno pitanje i izraženu potrebu dijaspore za stvaranjem ministarstva za dijasporu, koja je pitanje više političke volje domaćih političara, ukoliko se zanemare problemi vezani za težnju da se nad dijasporom pokušavaju vršiti određeni politički, stranački utjecaji i manipulacije.

Značaj i potencijal dijaspore

Stvarni ekonomski potencijal i jačinu dijaspore, mnogi domaći mediji, medijske kuće, domaća javnost, a posebno domaći političari, uopće nisu u stanju realno da ocijene, kao niti sav njihov značaj.

Spomenimo podatak Svjetske banke, da je dijaspora i oni koji se smatraju migrantima 2008. godine poslala u zemlje razvoja 300 milijardi američkih dolara!, čime daleko prelaze granice pomoći za razvoj industrijskim zemljama. Ukoliko se pridruže sume novca koje se godišnje unose periodičnim posjetama domovini, onda bi skrivanje pogleda od ove vrste ekonomskog jačanja svoje zemlje, više nego eklatantan primjer pomanjkanja političkog, ali i svakog drugog oblika realnosti, pa i mudrosti. Nije teško pogoditi, na čiju štetu.

Upavo na ovom primjeru, rekao bih, postavlja se ispit zrelosti društva, javnosti i politike, kako ispravno gledati na pitanje i problem dijaspore, da li kao na opasnost ili kao šansu. Izbor je vaš, čuje se sve glasija poruka mladih iz dijaspore, što je potpuno opravdano, ako se izuzme ton glasa, koji je zapravo više provokativan iz razloga, da se krene u akciju. Mladi su uvijek spremni i željni da pomognu svojoj domovini. Domaći su, po svoj prilici i na žalost, gledajući na izostanak željenih i navedenih rezultata, još uvijek drugačijeg mišljenja.

Postojanje određenog straha od dijaspore je ne/opravdano, ako se ima na umu, da u svakom pogledu, ista želi svojim iskustvom stečenim u demokratskim i visokorazvijenim zemljama

svijeta i svojim ogromnim ekonomskim potencijalom i znanjem pomoći svojoj domovini, dok domaće političke strukture uporno odbijaju tu pomoć, što se ogleda u nepostojanju pomenutih resora već duže vrijeme, kroz čije institucije dijaspora jedino ispravno može da funkcioniše.

Ozbilnost trenutka, pokazuju i izjave međunarodnih političara, da dijaspora može puno da pomogne BiH na putu ka EU, dajući na znanje svima i vjerovatno znajući bolje od svih drugih koje su njene stvarne mogućnosti. Na kraju, pomenimo također i **najnoviji projekat Instituta za istraživanje zločina pri Univerzitetu u Sarajevu, pod nazivom „Emigracija, iseljavanje i deportacija bh. građana u zapadne zemlje i mogućnost povratka“**, kojim je također očigledno shvaćena navedena ozbiljnost trenutka. Projekat je pokrenut marta 2009. godine od strane direktora Instituta prof. dr. Smaila Čekića i mr. Alage Derviševića, kao rukovodioca ovog vrijednog projekta.

- Kraj -

Literatura i izvori

- Godišnji izvještaj UHNCR pri UN
- Univerzalni periodični pregled o stanju ljudskih prava u BiH, 2009.
- Internacionalna organizacija za izbjeglice (IOM)
- Njemački Institut za ljudska prava (2008),
- Godišnji izvještaj o ljudskim pravima sa akcentom na temu: Robovanje danas.
- Godišnji izvještaj Instituta za ljudska prava (2008),
- Ženevska konvencija za izbjeglice

Švicarska, dana 22.02.2010
Prof. Hamdo Čamo